
Soudce čarodějnic

Jaroslava Černá

Velikonoční pondělí roku 1678

„Ta ženská páchne jako hromada odpadků v té nejzapadlejší uličce za kostelem,“ zabrblal upocený ministrant, když se odvrátil od zubožené ženy a poklekl před oltářem v sobotínském kostele. Pak mírně otočil hlavu a s odporem se zahleděl na žebračku, která stejně jako ostatní pokorní věřící přišla přijmout tělo Páně.

Ministrant se zašklebil. Takoví smradlaví ubožáci by do kostela neměli být vpouštěni, vzápětí se své myšlence pousmál a sledoval faráře, jak rychle, s nakrčeným nosem vkládá hostii do bezzubých úst žebračky Marie Schuchové.

Když se i farář musel vzápětí otočit a nadechnout raději kadidla, aby tak přebil odér zapáchající ženy, žebračka rychle vyňala hostii z úst a vložila ji do roztřepené modlitební knihy. Nepostřehla, že ji ministrant zhnuseně a s úžasem sleduje. Myslela si, že ho zaujal farář, který se od ní odvrátil.

„Svatý otče,“ vykulil mladík na faráře udivený pohled. „Ta žena tělo Páně nepřijala, vložila ho do modlitební knížky, a to přece nesmí!“ žaloval s nechtí.

„Žebračka zneuctila hostii?“ zamračil se farář. „A jsi si chlapče jistý? Opravdu ji skryla v té modlitební knize?“ zavrtěl nevěřičně hlavou. „To je jistě velký hřích a musíme se přesvědčit, zda se nemýlíš.“ Farář hned nechal odvést ženu do zákristie a rychle odešel dokončit požehnání ostatním pokorným věřícím. Byl rád, že alespoň nemusí trávit s ženou chvíle při zpovědi v malém prostoru, protože by z toho zápachu mohl ztratit chuť na sváteční oběd.

Když ale konečně po mši vešel do zákristie, polkl a málem se bál nadechnout.

„Svatý otče, půjdeme raději zadními dvířky za kostel na vzduch,“ poradil ministrant.

„Bože na nebesích,“ pokřížoval se farář. „Vím, mojí povinností je starat se o duše tvých oveček, kdo se ale postará o jejich ubohá těla?“ obrátil oči k vybělenému stropu a pak konečně pokynul, aby všichni tři vyšli ven.

„Dej mi svoji modlitební knížku,“ vyjel zhurta na Marii Schuchovou, když se zhluboka nadechl vlahého jarního vzduchu.

Žena stáhla bezzubá ústa, přitiskla knížku na plochá prsa. „Je moje, neukradla jsem ji, věřte mi, pane faráři.“

„Dej ji sem!“ Farář ztrácel trpělivost. Vytrhl knížku ze žebraččiných špinavých rukou a s odporem v ní zalistoval. Hostie byla založená hned za první ušmudlanou stránkou.

„Víš vůbec, ženská, čeho ses to dopustila?“ obořil se na vystrašenou ženu. „Zneuctilas hostii, a to je neodpustitelný hřích! Proč jsi to udělala?“

Žebračka nebyla nejprve schopná odpovědi, jen něco nesrozumitelně zašišlala.

„Tak dozvím se, proč jsi nepřijala tělo Páně jako každý bohabojný křesťan?“ hřímal farář bez slitování.

„To je pro krávu!“ vyjelo konečně z ženy.

Jenže farář takovou odpověď očekával. Věděl, co se povídá a čemu věří hospodyně, kterým krávy méně dojí. Ale také věděl své.

„Nelži, ženská, ty přece žádné krávy nemáš, posvěcenou hostii nepotřebuješ. Pro koho ses dopustila hříchu?“

„To porodní bába z Vernířovic mě navedla,“ odvážila se žebračka zvednout k faráři oči. „To její krávy přestaly dojit. A k tomu kouzlu ji přemluvila jakási Davidová, ta jí to poradila. Je to prý mocné kouzlo, když se hostie na kousku chleba vloží krávě do tlamy, hned začne dávat mléka požehnaně,“ vysvětlovala žebračka šišlavě, protože doufala, že tak samu sebe očistí.

Farář hleděl na ženina sešpulená ústa, a i když měl co dělat, aby rozuměl jednotlivým slovům, tomu, co říká, rozuměl dobře. Znal ubohou žebračku, znal porodní bábu Dorotu Gröerovou a také pověřivou Dorotu Davidovou, která ubohou pověru o zlepšení doживosti bábě poradila jako velmi účinné kouzlo. Neměl ty ženy rád. Vadilo mu, že se k nim prostí lidé obracejí pro radu, bylinné masti a tinktury, namísto pevné víry v Boží pomoc. Věděl, že

Davidová zásobuje bylinami celé okolí, dokonce umí i napravovat zlomeniny a smradlavým mazáním hojit rány. Hloupí lidé, namísto pevné víry v Boží vůli a dílo věří pochybným kořenářkám a poslouchají jejich rady, ne dbají mého Božího slova při kázáních, honilo se faráři Schmidtovi hlavou.

„Jdi a zavolej biřice, hlídkuje před kostelem,“ poručil ministrantovi, který si vedle něj nervózně škrábal podobaný upocený obličej.

Kněz zatím mlčky sledoval vystrašenou žebračku. Všiml si nánosů špíny v hlubokých vráskách v obličejí a na krku ženy, která se snad nikdy ani neopláchla v potoku, alespoň před mší, jednou za týden, jako každý slušný člověk, co chce vstoupit do kostela.

„Pane faráři, jsem zde,“ přihnul se poslušný biřic, i když kulhal na levou nohu a velké břicho mu bránilo se před svatým mužem sklonit.

„Tu ženu dej ihned pod zámek do šatlavy,“ poručil farář povýšeně, a když se na něho biřic tázavě podíval, hlasitě dodal: „Dopustila se svatokrádeže!“

Biřic se s nechutí obrátil k žebračce. Znal ji, věděl, že je neškodná, ale poslechnout musel.

Dobře věděl, že na koho se boží muž v minulosti pro neposlušnost rozzlobil, tomu se pak nikdy nevedlo dobře.

„A není v tom pouze svatokrádež,“ sklonil se farář k biřicovu uchu, aby ho nikdo jiný neslyšel. „Mám podezření na čarodějnictví. Nejenže se dopustila zneuctění hostie, ale také přiznala zločin čarování, obvinila další dvě ženy, a to už musím nahlásit vrchnosti, protože čarodějnictví je zločin pro inkviziční soud, a já nemohu před ním zavírat oči. Tato ubohá žena bude naším svědkem, nemohu se zachovat jinak.“

Biřic se ztateně zachvěl.

„Inkvizice?“ zašeptal bojácně a oťrel si rukávem zpocené čelo. Dobře věděl, co to slovo znamená. Po celém kraji se vyprávěly historky o ubohých ženách z Jesenicka a dalekého okolí, o celých rodinách, a dokonce i dětech, které se před takový soud dostaly, protože byly obviněné z čarodějnictví. A přitom to podle tiché šeptandy byly pouhé kořenářky a bylinářky, které dokázaly pomáhat nemocným ubožákům od všelijakých neduhů a bolestí. Dokonce znaly i byliny na ošklivě hnisající rány.

„Jistě, svatý otče, udělám, co jste přikázal,“ sklonil biřic hlavu a s odporem štouchl žebračku Schuchovou do zad. „Tak hni sebou, ženská,“ přikázal a dvojice vzápětí zamířila na sobotínské náměstíčko a k šatlavě.

Farář Schmidt se sice za odcházející dvojicí s útrpností díval, ale také hned věděl, komu musí celou událost oznámit. Všechno se musí dozvědět vrchnostenský hejtman Adam Vinarský z Křížova, aby se o případu zneuctění hostie dozvěděla paní hraběnka Sibyla z Galle, rozená ze Žerotína. Ať paní sama rozhodne o výslechu a dalších obviněních, já svoji povinnost tímto plním, obhajoval se v duchu, když se vracel do kostela.

Hned si všiml řady svých oveček, toužících po svaté zpovědi a odpuštění všech hříchů právě dnes, na Velikonoční pondělí. Tak to zajdu za hejtmanem až navečer, povzdechl a zamířil do zpovědnice. Naslouchal bázlivému šepotu hříšníků a ukládal tresty za všechna provinění, aby byly všem hříchy odpuštěny a lidé se mohli s pocitem očištěné duše vrátit ke stolům a vychutnat si sváteční jídlo. Přesto mu myšlenky neustále odbíhaly k žebračce, jíž se odpuštění nedostane. Takový hřích nelze odpustit, a jestli je spojený s čarodějnictvím, pak se děj vůle Boží.

Farář vyslechl poslední zpověď a bezděčně se zachvěl. I jemu se vybavily inkviziční procesy na Jesenicku a všechny hrůzy, které odsouzené provázely. Opravdu tam bylo tolik zlých čarodějnic, které se spojily s ďáblem? A opravdu v tom jely i děti a jejich otcové? Na přesný počet upálených si nemohl vzpomenout, ale dobře věděl, že vrchnost musela na doporučení inkvizičního tribunálu nechat dokonce postavit velkou pec, do které se vešlo až osm hříšníků, aby vykonání trestu běželo rychle a nikdo neunikl. Kdo to tam tehdy ukazoval prstem na ubožáky odsouzené k smrti? Jak se jmenoval ten, kdo seděl v čele soudního tribunálu a všichni se před ním třásli strachem? Farář si marně snažil vybavit jméno, které si tehdy všichni s bázní šeptali a báli se promluvit, jen aby se také nestali podezřelými a nepadli u mocného soudce v nemilost. Už je to jistě více než dvacet let, co ty hrůzy začaly. Celé Jesenicko bylo očištěno od všech, kteří se zřekli našeho Pána a zaprodali svoji duši ďáblu, pomyslel si farář a konečně se vydal zpět na faru. Dostal hlad.

„Už vím, vzpomněl jsem si,“ zabručel najednou, když před něho hospodyně položila pečinku. Bylo jich skoro sto! dodal v duchu, protože zavalitá žena se na něho pátravě zadívala. Nečekala nic jiného než pochvalu dobrého jídla, které na velikonoční stůl připravila, a o nic jiného se nezajímala. Více než stovka těch, kteří zradili našeho Pána, pokýval farář hlavou a nepřítomně žvýkal kus masa z husího stehna. Musím doufat, že nic takového se v naší farnosti neprokáže, polkl a napil se těžkého vína.

Na druhou stranu, jestli má být svět očištěn od moci pekelné, proč bych já neměl také přispět k dobré věci a neoznámit zneuctění hostie vrchnosti? Já přece o ničem dalším rozhodovat nebudu. „Ať se děje vůle Boží,“ povzdechl farář a pohladil si plné břicho. Říhl si a přemístil se na divan, aby si po dobrém obědě schrupnul.

Okamžitě začal dřímat a už se přestal trápit. Netušil, co jeho oznámení způsobí, stejně jako netušil hloupý mladý ministrant, kolik obětí přinese jeho nevinné ohlášení o hříchu žebračky, která nespokla hostii, ale za trochu jídla chtěla vyhovět porodní bábě, věřící na pověry.

Tentýž den navečer

„Člověk nemá ani chvíli klidu,“ zabručel znechuceně vrchnostenský hejtman Adam Vinarský z Křížova, když mu služebná oznámila nečekaný příchod faráře Schmidta, ale odmítnout návštěvu svatého muže nemohl.

„Pane, musel jsem přijít,“ vysvětloval farář, když viděl hejtmanův nazlobený obličej.

„Doufám, že máš k neohlášené návštěvě vážný důvod.“ Vinarský se posadil do křesla a i faráři pokynul, aby si udělal pohodlí. Nebylo to potřeba. „Pane hejtmane, musím ohlásit vážné provinění, svatokrádež a myslím, že i podezření na čarodějnictví,“ vysypal ze sebe svatý muž, než se pomalu posadil na nabídnutou židli. Zato hejtman vylétl z křesla a začal přecházet po místnosti. „Mluv, co se stalo, nic nezatajuj,“ vyzval faráře a pak už jen naslouchal všemu, co se dnes při mši přihodilo v sobotínském kostele a co prozradila ubohá žebračka.

„Žena je pod zámek?“ ujišťoval se hejtman a pak si dlouze mnul pečlivě upravené vousy na bradě. „Jestli jde o podezření na čarodějnictví, jistě víš, že musím všechno nejprve ohlásit paní hraběnce. Jen ta může rozhodnout, jak se bude v celé věci postupovat dál,“ uzavřel debatu. „Tys splnil svoji povinnost, před takovým nařčením nemůžeme zavírat oči,“ dodal za odcházejícím mužem, na kterém bylo znát, jak se mu ulevilo, že svatokrádež a podezření z toho nejhoršího provinění nahlásil na vyšší místa a sám se tak zbavil zodpovědnosti.

Hejtman se ztěžka posadil zpět do křesla a přemýšlel, zda s ohlášením celé události počká na návrat paní hraběnky Anny Sibyly z Galle, rozené ze

Žerotína, nebo by jí měl neprodleně poslat list. Věděl, že hraběnka pobývá právě v hlavním městě, a jako poručnice nezletilých dědiců panství, Františka Antonína a Jana Jáchyma ze Žerotína, tam má nějaká řízení, zatímco zde spravuje jejich panství Velké Losiny, Vízemberk a Třemešek.

„Musím napsat list,“ ujistil se polohlasem, protože nebylo o čem přemýšlet. Jestliže ke hříchu zneuctění hostie přibude i zločin čarodějnictví, je to záležitost pro inkviziční soud a musíme postupovat podle práva.

Hejtman té noci špatně spal. V duchu hledal vhodná slova, kterými hraběnce oznámí neblahou událost, a celý rozlámaný a znechucený vstal ještě za ranního šera, posadil se ke stolu a namočil pero do kalamáře. Neměl z oznámení dobrý pocit, ale povinnost splnit musel.

Po třech týdnech

„List od paní hraběnky? Konečně!“ Hejtman netrpělivě rozlomil pečeť. Na celou událost málem zapomněl. Proč se taky trápit, dokud vrchnost sama nerozhodne? Žebračka sedí v šatlavě a nic jí nechybí, ostatní podezřelé ženy nic netuší a nikam neutečou.

„Celý vážný případ se musí pečlivě vyšetřit a viníky potrestat,“ dočetl hejtman nahlas poslední větu z odpovědi na svůj list. Nedivil se. Ani hraběnka nemůže postupovat jinak než vyšetřením celé záležitosti. I vrchnost se musí řídit právem a zákony.

„Přistoupíme tedy k výslechu žebračky,“ pokrčil rameny. Žena po dnech strávených ve vězení řekne všechno, usmál se potutelně, a protože nebylo kam spěchat, naplánoval si nepříjemnou povinnost až na konec týdne.

Začátek června

„Snad je ti, pane Vinarský, jasné, že jestli vyjde najevo podezření z čarodějnictví na mém panství, pak se inkvizičnímu vyšetřování a soudu nevyhneme,“ promlouvala zvolna paní hraběnka, když pozorně vyslechla svého hejtmana. „Takže ta ubohá žebračka vypověděla, že byla navedená k hříchu

zneuctění hostie Veřovickou porodní bábou Gröerovou, Dorotou Davidovou a ještě přidala k podezřelým ženám i jméno mlynářky Zulichové? Copak ty ženy opravdu věří, že hostie podaná krávkou pomůže, aby dojila více mléka?“

„Právě to je spojené s čarodějnictvím, Vaše Milosti,“ vysvětloval hejtman, „protože zároveň s podáním hostie se užívá také čarů a kouzel. Všechno je to ďáblovu dílo.“

„Tak ďáblovu dílo...“ Hraběnka se chvíli odmlčela. „A říkáš, že už jsou podezřelé celkem čtyři ženy?“ zamračila se a hejtman se na ni starostlivě zahleděl. Nelíbilo se mu, že se na čele krásné urozené ženy objevil mrak vyvolaný starostmi o pořádek v panství.

Hleděl na svoji velitelku a nezakrýval, jak moc se mu líbí její rozvaha při správě panství. Daleko více však obdivoval její krásné tmavě modré sameťové šaty, bohaté sukně, výstřih lemovaný bělostnou krajkou a hrdé držení hlavy. Inu, urozená žena, ta umí s noblesou nosit i lokny na své šlechtické hlavě a jistě se i v tomto případě rozhodne správně.

„Tak, Vaše Milosti,“ přikyvoval horlivě hejtman. „Žebračka je v šatlavě a další tři ženy zatím netuší, že proti nim vypovídala.“

„Pokud ale, pane Vínarský, jsou tyto ženy opravdu čarodějnice, mohou na svobodě nadělat ještě mnoho škody, ovlivnit další osoby, připravit svým chováním těžké chvíle dalším lidem, a především církvi svaté by mohly velmi uškodit. Vždyť sám víš, jak lehce se prostý nevzdělaný lid nechá ovlivnit od bylinkářek a kořenářek, které znají kouzla a umí je použít pro vlastní prospěch a ohlupování ubožáků.“

„Vaše Milosti, je mi to známo,“ souhlasil hejtman. „Vždyť porodní bába je proslulá tím, že chodí sbírat svatojánskou bylinu právě na svatého Jana o půlnoci, kdy má největší sílu, a také se říká, že když jí podala kravám některých sedláků, dojily pak s mlékem krev. Co za tím může být jiného než závist, že sedlák má více krav a majetku než ten, kdo má kravku jen jednu a žádné pole?“

„Vím,“ mávla hraběnka rukou. Věděla nejlépe, co dokáže nenávisť a závist jak postavení, tak majetku i mezi šlechtou, urozenými lidmi. Pociťovala to i při svém pobytu v hlavním městě, protože pražská šlechta jí dávala nepokrytě najevo, že je pouhá venkovanka, přestože se majetkem mohla měřit i s těmi nejbohatšími.

„O další podezřelé se bát nemusíme, nikam nám neutečou,“ promluvila s rozvahou. „Udělej z výslechu žebračky pečlivé záznamy, uveď jména těch

žen do zápisu. Všechno se musí důkladně vyšetřit a jakmile se rozhodnu, jak budeme postupovat, dám ti vědět. Myslím, že se poradím s biskupem v hlavním městě, aby mi doporučil toho nejlepšího vyšetřovatele, který má s procesy čarodějnictví zkušenosti," přemýšlela hraběnka nahlas.

„Jistě, Vaše Milosti, všechno bude přichystáno," přikývl hejtman a hluboce se své paní uklonil.

„Můžeš jít. Kdybych potřebovala, ještě si tě nechám zavolat," pokynula mu hraběnka a ladným mávnutím ruky ho propustila.

„Jak je krásná, naše paní, jak moudrá," pochvaloval si Vinarský, přestože dobře věděl, že hraběnka se nemusí s nikým radit, jak v celé věci postupovat. Věděla lépe než všichni ostatní, že inkviziční vyšetřování a soud je nevyhnutelný, ale jistě chce mít všechno posvěcené od nejvyššího zástupce církve svaté. „Boj s ďáblem není nic jednoduchého," zamumlal Vinarský. I on sám dobře věděl, jak dlouhé pařáty měl ďábel na Jesenicku, kolika nebohých duší se zmocnil a kolik lidí jeho mámení podlehl. Jestli se něco takového ukáže i na našem panství... Vinarský se zastavil a pokřížoval se. „Bůh nás ochraňuj před mocí ďábla a jeho přísluhovačů!" Obrátil oči k nebi. Hlavně teď nikdo z nich nesmí tušit, že jsou uvedení první podezřelí, aby se nemohli navzájem varovat, pokýval hlavou a vykročil za svými povinnostmi. Alespoň na chvíli potřeboval myslet na něco jiného, než na hrozbu skrytého ďábla zde v okolí a možná i na celém panství.

„Ať církev svatá sama rozhodne," pravila hraběnka ze Žerotína, posadila se k oknu na svém zámku a zahleděla se do zahrady. Má své postupy, vlastní zákony a hlavně lidi, kteří si dokážou s řáděním ďábla poradit. A jistě zvolí i správný postup vyšetření případu a odhalení možných skrytých služebníků pekla. Vždyť co je svět světem, bojuje proti zlu ověřenými zbraněmi a dokáže si poradit i s vážnými případy. Hraběnka sama netušila, jak moc by mohlo být její panství ovládáno ďáblými přísluhovači, ale jestli jsou zde čarodějnice, církev musí zakročit, v tom měla jistotu. Předklonila se v křesle a na chvíli krásu jarní zahrady přestala vnímat. Bezděčně se zachvěla. Snad se podaří odhalit všechny provinilce hned v počátcích a nebude třeba přistoupit k mučení a stavění pecí k upalování čarodějnic jako na Jesenicku, povzdechla si trpce.

Za dva dny

„Paní hraběnko, chtěla jste se mnou mluvit?“ sklonil se farář Schmidt před ženou, od které ve skutečnosti očekával pouze jedno jediné. Rozhodnutí, jak vyšetřit a potrestat provinění žebračky.

„Otče, přemýšlela jsem o celé věci a rozhodla se, že tak choulostivá a výjimečná nařčení a možná provinění jsou záležitostí inkvizičního soudu. Musíme jednat a povolát na naše panství toho nejlepšího, nejzkušenějšího muže církve, aby se celou věcí zabýval, a když to bude nutné, připravil inkviziční vyšetřovací komisi a také soudní tribunál. Mám se radit s biskupem, nebo ty sám víš o někom, kdo by byl tím nejpovolanějším?“

„Vaše Milosti, myslím, že bych věděl,“ promluvil farář po chvíli přemýšlení. „Nejprve jsem si nemohl vzpomenout, ale nakonec se mi jméno toho nejpovolanějšího muže vybavilo. Jistě víte, co v minulých letech probíhalo na Jesenicku, a zdá se, že ďáblova moc si našla cestu i na naše panství.“ Farář se pokřížoval, pak ale odhodlaně pokračoval. „Na Jesenicku tehdy všechno vyšetřování i soudy řídil jurista Boblig. Je to muž velmi oddaný Bohu i církvi svatě a pro její očistění je odhodlaný udělat cokoliv. Myslím, že na toho muže bychom se měli obrátit, vyhledat ho a požádat o pomoc. Měl by pobývat na Moravě, myslím, že se zdržuje v Olomouci. Pokud svěříme celou věc právě do jeho rukou, církev svatá si může být jistá, že vymytí ďáblův vliv do posledního hříšníka. Je velmi důsledný a neúplatný.“

Hraběnka dlouho mlčela. Kdo by neslyšel to obávané jméno? Boblig svým řaděním dokázal, že na Jesenicku byly upáleny snad všechny kořenářky, bylinkářky a mnoho dalších žen, jež pomáhaly lidem, a spolu s nimi všichni, které nebohé ženy na mučidlech označily za své druhy, oslavující vládu ďábla. Ale odmítnout doporučení faráře nemohla. Kdyby se čarodějnictví prokázalo, biskup by se to dozvěděl a církev by jí nečinnost neodpustila.

„Máš pravdu,“ kývla mírně, „i já si na direktora inkvizice Bobliga dobře pamatuji. Obrátíme se tedy na muže, který se procesu ujme. Pověřím hejtmana, aby Bobliga vyhledal a na naše panství mým jménem pozval,“ rozhodla se a vzápětí faráře propustila.